

משה חיים פלח

- 1..... בגדר דינא דקרקע עולם.
- 3..... בפלוגתת הר"י וריצב"א
- 5..... בענין קידושי איילונית
- 8..... בענין מחזיקין מאיסור לאיסור

בגדר דינא דקרקע עולם

גופיה קאמר דסצרא הוא דמאי חזית
 דדמא דידך סומקא עפי כו' וזה לא שייך
 חלא צמאנסין אותו להרוג צידים חבל
 חס רואים לזורקו על התינוק ויתמעך
 צזה אדרצה חיכא למימר איפכא מאי
 חזית דדמא דחצריה סומקא עפי כו'
 כיון שאין הורג צידים ולא הוי חלא
 קרקע עולם צעלמא ואין מלוכה להליל
 חצרו צגופו דאדרצה חייו קודמין
 והביקש דקרא צהורג צידים כתיב כי
 כאשר יקום איש על רעהו.

וביסוד הסצרא דקרקע עולם לשיעת
 התוס' מצינו כמה דרכים, יש
 שביארו [יעוין צקוצן בערות (סי' מה)]
 דגילוי עריות ופיקוח נפש שקולין ניבהו,
 ולהכי אמרינן צזה שב ואל תעשה עדיף,

ולדרוש להו דאונס שרי כו' והקשו
 תוס' וז"ל וא"ת והא אמרינן
 צפ' צן סורר ומורה (סנהדרין עד ח) על כל
 עבירות יעבור ואל יכרג חוץ מעבדות
 כוכבים וג"ע וש"ד ותירץ ר"ת דאין
 חייבין מיתה על צעילת מלרי דרחמנא
 אפקריה לזרעיה דגוי כו' ויש לומר
 דהכי פריך ולדרוש להו דאונס שרי לפי
 שהאשה היא קרקע עולם ולא עבדה
 מעשה כדמשני צפרק צן סורר ומורה
 אסתר קרקע עולם היתה והא דלא פריך
 התם גילוי עריות הויא דפשיעא ליה
 דחיכא לשנויי קרקע עולם היא ואין לה
 למסור עלמה, ויעוין בתוס' (סנהדרין עד צ
 ויבמות נד ח) דביארו טעמא דמילתא
 דנערה המאורסה ילפינן מרולח ורולח

צעינן כלל דדין האונס יפקיע את
 התייחסות המעשה אליו, אלא זכה"ג
 חסרה עיקר סיבת התייחסות המעשה
 אליו, דכיון דאיבו לא קעציד מידי, ואף
 לא נעשה הדבר מדעתו, אין הדבר
 מתייחס אליו כלל [ואף דעלם המעשה
 מל"ע הוי מעשה דאיסורא, אך אין
 המעשה משתייך לאדם כלל] ואין
 הגזרא מוזכר כלל בזה [וי"ל דדמי
 לקטן, דאף דעלם המעשה צפשוטו הוי
 מעשה דאיסורא ולהכי איכא מ"ד (יבמות
 קיד א) דקטן האוכל נבילות ז"ד מלווין
 להפרישו, מ"מ אין הקטן עצמו מוזכר
 כלל, וכדמוכח צפשוטו ביבמות (לד א)
 דקטן שהגדיל חיילי עליה כל האיסורין
 צבת אחת ואכמ"ל, וה"נ כל היכא
 דנעשה המעשה בגופו באונס, אינו כלל
 בכלל אזכרת הגזרא ואינו נתבע כלל
 למנוע הכ מעשה ולא צעינן בזה לפטורא
 באונס, ואף דעלם המעשה הוי מעשה
 דאיסורא] ולהכי ליכא בזה דינא דיברג
 ואל יעבור, כיון דבאמת ליכא לגזרא
 עצמו עצירה כלל.

אולם הוא מחודש מסבירא דמכיכ"ת
 לומר דשקולין נינהו, ויעוין צחידושי
 רבינו חיים הלוי (הל' יסודי החורה). ויש
 המצארים משום דעצירה זקום ועשה
 חמירא עפי מעצירה זשז ואל תעשה,
 ולא מלינו דהחמירה תורה אלא בעצירה
 דקום ועשה, אולם גם זה מחודש לחלק
 בזה מסבירא לענין דין פיקו"נ
 [ובקוה"ע שם הקשה עוד דהא כתיב
 הנפשות העושות ורחמנא אחשבה
 להנחת האשה מעשה (ע"ז"ק לז א ובתוס'
 ע"ז)].

ונראה לדון לבאר באופן אחר, דכל
 היכא דעציד את המעשה
 צידים, הרי המעשה מתייחס אליו
 מחמת עלם עשייתו, ובזה אף היכא
 דהוא אנוס י"ל דאכתי מתייחס המעשה
 אליו, דהרי מכל מקום עשאו, אולם
 בגוונא דהוי קרקע עולם, הרי באמת
 איבו לא קעציד מידי, ויש לומר דבזה כל
 מה דמתייחס המעשה אליו הוא ע"י
 עלם הדבר דנעשה המעשה מדעתו, אך
 כל היכא דנעשה הדבר לאונסו, לא

בפלוגתת הר"י וריצב"א

ממון והרי הוא לא גזלו ואהנחתו לא מיחייב דאע"ג דאמר"י (ב"ק ק"א ז) גזל ולא נתייחסו הצעלים וזא אחר ואכלו ר"ל מזה גובה כו' היינו דוקא לפי שהדבר הגזול ישנו בעולם בשעה שזה שני גזלו אבל הכא דבשעה שזה נהנה ממנו כבר הוא אבוד מן העולם שהוא במקום דלא אפשר לאהדוריה אין לו על השני כלום, וריצב"א מפרש כשיטת רש"י ופשיטא ליה להש"ס דאירי כשתוחז לו צע"כ דכשתוחז לו מרלונו מיד כשמשים צפיו ולא אהדרה קנאה מיד להתחייב באונסין כו'.

והנה בדברי הריצב"א מצוהר דכל היכא דתוחז לו מרלונו מיד נעשה גזלן, ואילו הר"י פליג דאינו נעשה גזלן בזה, ויעוין בחי' הגרע"א, אולם בקוב"ש (א"י נח) ביאר דיסוד פלוגתת הר"י והריצב"א אי לחיוב גזילה צעינן מעשה דוקא, דהנה צצ"מ (י ז) תניא בידו אין לי אלא ידו גגו חזירו וקרפיפו מנין תלמוד לומר המלא תמלא מכל מקום ופירש רש"י גגו חזרו וקרפיפו מנין שאם נכנסה שם ונעל

מאי איכא צין רצא לחציי איכא צינייהו זר שאכל תרומה לחציי פטור ולרצא חייב ולחציי פטור והאמר רב חסדא מודה ר' נחוניא בן הקנה צגונצ חלצו של חזירו ואכלו שהוא חייב שכבר נתחייב צגניצה קודם שזא לידי איסור חלצ אלמא דמעידנא דאגזיה קנייה מתחייב צנפשו לא הוה עד דאכיל ליה הכא נמי צעידנא דאגזיה קנייה מתחייב צנפשו לא הוה עד דאכיל ליה, הכא צמאי עסקינן כגון שתחז לו חזירו לתוך פיו סוף סוף כיון דלעסיה קנייה מתחייב צנפשו לא הוה עד דבלעה, כגון שתחז לו לתוך בית הצליעה היכי דמי אי דמלי לאהדורה ניהדר אי לא מלי לאהדורה אמאי חייב לא לריכא דמלי לאהדורה ע"י הדחק, וכתבו תוס' וז"ל פירש צקונערס אמאי חייב מיתה וקשה לר"י דלוקי כגון שמרלונו מניה לו לתחוב דהשתא ודאי חייב מיתה אף על גב דלא מלי לאהדורה וממון נמי לא מיחייב כיון דלא מלי לאהדורה אלא על הנאת גרונו ומעיו וההיא שעתא קים ליה צדרצה מיניה ונראה לר"י דה"פ אמאי חייב

הרצים לא קניא, אלא דוקא לענין חיוב גניבה מהניא משיכה צרשות הרצים, אך שיטת הרי"צ"א (צחוס' שס) דע"כ רצינא סבר דמשיכה קניא צרשות הרצים אף בעלמא, ומשום דאין גנב מתחייב אלא צמשיכה הראויה לקנין כדמוכח צמרוצה יעוין שס.

ונראה לדון דפליגי ביסוד חיובא דגזילה, דשיטת הרי"צ"א דיסוד

הדין משום דהכנים את הגזילה לרשותו וקנאה בקנייני גזילה, ולהכי ס"ל דע"כ צעינן מעשה הראוי לקנות בעלמא, ולהכי נמי סצירא ליה דלא צעינן מעשה דוקא לגזילה, אלא כל דאיכא הכנסה לרשותו ונתכוין לקנותה, נעשה גזלן עליה.

אולם לשיטת הר"י יסוד חיובא דגזילה היינו על עלם ההפקעה מרשות הצעלים, ולהכי סגי אף צמשיכה צרשות הרצים, דמ"מ הוי הפקעה מרשות הצעלים [ויעוין צאצן האזל (פ"צ מגניבה ה"ט"ז)] ויש לומר דלהכי סצירא ליה דצעינן מעשה גזילה דוקא, דצלא מעשה ל"ש לדון דהוי הפקעה מרשות הצעלים [וצעיקר דין משיכה צרה"ר צגניבה יתצאר עוד להלן].

צפניה לגונבה שהוא חייב, ויעוין צקל"ח (ס"ר שמח) דצירא דלחיוב גזילה צעינן מעשה גזילה דוקא, ולהכי לא סגי דכנסה מאליה ונתכוון לגונבה, אלא צעינן נעל צפניה דוקא [ויעוין צאחרו' ואכמ"ל] וה"נ ס"ל להר"י דאם תחז לו מרזונו אכתי לא נעשה גזלן כיון דלא עציד מידי, אולם הרי"צ"א סבר דנעשה גזלן אף צלא מעשה יעו"ש.

ונראה דהר"י והרי"צ"א אזלי לשיטתייהו לקמן צפירקין, דהנה לקמן (לא ז) אמרי' [אמתני' דהגונב כים צצצת חייב שכבר נתחייב צגניבה קודם שיצא לידי איסור סקילה הים מגרר ויואל מגרר ויואל פעור שהרי איסור צצצת וגניבה צאין כאחד] דאפקיה להיכא אי דאפקיה לרה"ר איסור צצצת איכא איסור גניבה ליכא אי דאפקיה לרשות היחיד איסור גניבה איכא איסור צצצת ליכא לא לריכא דאפקיה ללידי רשות הרצים כו' רצ אחא מתני הכי רצינא מתני לעולם דאפקיה לרה"ר וצרה"ר נמי קנא.

ונחלקו הר"י והרי"צ"א צחוס' שס, שיטת הר"י דמודה רצינא בעלמא לענין קניינים דמשיכה צרשות

בענין קידושי איילונית

ומבואר מדברי תוס' דמכא דאיילונית אינה אוסרת לרתה, ע"כ שמעינן דאינה לריכה גט אפילו מדרבנן, דאם איתא דצטיא גט עכ"פ מדרבנן, ע"כ היתה אוסרת לרתה כדמלינו בקידושי מיאון דאוסרת לרתה.

ודברי התוס' לריכים ביאור לכאורה, דלענין קידושי מיאון הרי תיקנו אישות מדרבנן, וא"כ ודאי דראויה לאסור לרה, דמדרבנן הויה לרת ערוה, אך הכא באיילונית אף אי נימא דתיקנו דלריכה גט מדרבנן, אך לכאורה לא תיקנו צזה אישות דרבנן.

והרי בכנסה סתם ונמלאו צה מומין אף דלריכה גט מדרבנן מ"מ אינה אוכלת בתרומה כלל ואף בתרומה דרבנן ומשום סימפון, ואילו בקידושי מיאון הא אוכלת בתרומה דרבנן (ע' יצמות 5 א) ולמ"ד יש כה ציד חכמים לעקור דבר מן התורה משמע דאוכלת אף בתרומה דאורייתא, וע"כ משום דהתם תיקנו אישות מדרבנן, משא"כ

המקדש את האשה על מנת שאין עליה נדרים ונמלאו עליה נדרים אינה מקודשת כנסה סתם ונמלאו עליה נדרים תלא שלא בכתובה על מנת שאין צה מומין ונמלאו צה מומין אינה מקודשת כנסה סתם ונמלאו צה מומין תלא שלא בכתובה, והקשו תוס' וז"ל תימה לר"י מאי איריא על מנת אפי' צסתם נמי דהא צפ' אף על פי (לעיל 103) גזרינן שלא תאכל ארוסה צת ישראל בתרומה גזירה משום סימפון וי"ל כו' ועוד י"ל דנהי דשייך צה סימפון אפי' בקידשה סתם ולא תאכל בתרומה מ"מ לריכה גט מדאורייתא או מדאורייתא מספק כו' וא"ת לפי מאי דפרישית דקידשה סתם לריכה גט מאי שנא דצנמלאת איילונית אינה לריכה גט דתנן צריש יצמות (33) וכולן שנמלאו איילונית לרותיהם מותרות משמע דאפי' מדרבנן לא צטיא גט דאי צטיא גט אפי' מדרבנן לא היתה לרתה מותרת תלא חוללת ולא מתייצמת מידי דהוב אכל היכולה למאן ולא מיאנה דלרתה חוללת ולא מתייצמת כו'.

צנמלאו זה מומין אף דהלריכו גט לא
תיקנו אישות [וי"ל].

והנה דעת הרבה ראשונים לדדין
איילונית צעיא גט מדרבנן ודלא
כתוס', אולם צדצריהם מצוחר דמודו
לעיקר דברי התוס' דאם איתא דלריכה
גט מדרבנן ע"כ אוסרת לרתה מדרבנן,
אלא דכתבו דלמאי דקי"ל (יבמות יב ז)
כרצא דאיילונית אינה אוסרת לרתה
אפילו צהכיר זה דלא הויא מקה טעות
[ומשום דאיילונית כמי שאינה מן הבית
דאינה נופלת ליצום כלל ולהכי לא
אסרה לרה] שוצ ליכא הכרח ממתני'
דלא צעיא גט, אך לרצ אסי דסצר
דאיילונית שהכיר זה פוערת לרתה
ועעמא דאיילונית אינה פוערת לרתה
אינו אלא משום מקה טעות דאינה
אשתו, אה"כ דלא צעיא גט אלא מדרבנן.

מיהו צדצרי רצנו אצרהס מן ההר
(יבמות יב ח) מצוחר צאמת דפליג
על עיקר יסוד התוס', אלא אף אי
איילונית צעיא גט מדרבנן, מ"מ אינה
אוסרת לרתה ולא דמיה לקידושי מיאון
יעו"ש, וכן נידד הלחם משנה (פ"ד מאישות
ה"י) צדעת הרמצ"ס, ויעוין שס דציואר
דשאני איילונית דהא דלריכה גט אינו
אלא משום מרחית העין גרידא ולהכי

אינה אוסרת לרתה יעו"ש, והוא ע"ד
משנ"ת דהתס לא תיקנו אישות מדרבנן,
אלא תיקנו להלריך גט צעלמא, ול"צ
דעת התוס' ודעמייבו, ולפוי"ר לריך
לומר דנקטו התוס' דכל דהלריכו גט
מדרבנן ע"כ דתיקנו נמי אישות מדרבנן.

ויתכן לדון דעיקר ראיית התוס' הויא
אליצא דרצי אליעזר דהנה צפרק
בית שמאי (יבמות קז ז) תנן ר' אלן[עזר
אומר אין מעשה קטנה כלום אלא
כמפותה צת ישראל לכהן לא תאכל
צתרומה צת כהן לישראל תאכל
צתרומה כו' אמר רצ יהודה אמר
שמואל חוזרני על כל לדדי חכמים ולא
מלאתי אדם שהסוב מדותיו צקטנה
כר"א שעשאה ר"א כמעטילת עמו צחצר
ועומדת מחיקו ועוצלת ואוכלת
צתרומה לערצ, תניא רצי אליעזר אומר
אין מעשה קטנה כלום ואין צעלה זכאי
לא צמליאתה ולא צמעשה ידיה ולא
צהפרת נדריה ואינו יורשה ואין מיטמא
לה כללו של דצר אינה כאשתו לכל דצר
אלא שצריכה מיאון כו' לרצי אליעזר נמי
אי לאו אשתו היא מיאון נמי לא תיבטי
אלא צכדי תיפוק יעו"ש, הרי דרצי
אליעזר סצר דאף מדרבנן לא תיקנו
אישות צקידושי מיאון, וצאמת אינה

(טא) אמרי' דמתניתין קמייתא צפלוגתא לא קמיירי, ומשמע לכאורה דמודו כו"ע דקידושי מיאון אסרי לרה [מיהו יעוין בתוס' לקמן צפירקין (עז ז) וצריש יצמות (ז ז) דלידדו דהא דקאמר צפלוגתא לא קמיירי לא קאי אלא אמניינא דט"ו נשים].

ומצתה יש לומר דעיקר ראיית התוס' הויא מדרבי אליעזר, דכיון דלדידיה אף מדרבנן לא תיקנו דיני אישות, אלא דהלריכו מיאון משום דאטו צכדי תיפוק, וחזינן דאעפ"כ סגי צזה לאסור לרה, א"כ ה"ה צאיילונית אס איתא דצביא גע מדרבנן ע"כ אוסרת לרתה.

אוכלת בתרומה וליכא צזה כל דיני אישות.

ומ"מ לענין איסורי קרובות מצואר צמתני' (לקמן שס קט א) דמודה רבי אליעזר דאוסרת קרובותיה, דתנן שני אחין נשואין לשתי אחיות קטנות ומת צעלה של אחת מהן הלזו תלא משום אחות אשה וכן שתי חרשות גדולה וקטנה מת צעלה של קטנה תלא הקטנה משום אחות אשה מת צעלה של גדולה רבי אליעזר אומר מלמדין את הקטנה שתמאן צו כו', הרי דמודה רבי אליעזר דאיסורי קרובות איתנייבו אף צקידושי מיאון, ולכאורה נראה דכוא דדין דמודה דאוסרת לרתה, וצפ"ק דיצמות

בענין מחזיקין מאיסור לאיסור

דהנה בשבועות (כד ה) תניא רבי שמעון אומר האוכל נצילה ציוב"כ פטור ופירש רש"י פטור מחטאת דלא חתי כרת דיוה"כ וחייל על איסור נצילה או לאיסור אבר מן החי אם לא נתגבלה מצערב ואף על גב דיוס הכפורים כולל הוא עכ"ל ותמהו התוס' שם דלמ"ד לקמן צס"פ גיד הנשה (קג ה) צהמה צחייה לאו לאצרים עומדת חל איסור יוב"כ מחיים, ואפי' למ"ד לאצרים עומדת כי מתה פקע איסור אבר מן החי וחלו איסור נצילה ואיסור יוב"כ צצת אחת ור"ש מודה צאיסור צת אחת, והנה משה"ק תוס' למ"ד צהמה צחייה לאו לאיצרים עומדת, יש לומר דרש"י לטעמיה דס"ל התם דעכ"פ אית צה איסור צשר מן החי, והתוס' לשיעתייהו דפליגי צזה, אך אכתי קשיא משה"ק תוס' דכשמתה פקע איסור אבר מן החי וחיילי איסור נצילה ואיסור יוב"כ צצת אחת, ומצאריס צזה (יעוין צמגייה לריעצ"א יצמות צ) דרש"י לטעמיה הכא דמחזיקין מאיסור אבר מן החי לאיסור נצילה,

אמר רב הונא צהמה צחייה צחזקת איסור עומדת עד שיודע לך צמה נשחטה נשחטה צחזקת היתר עומדת עד שיודע לך צמה נטרפה, ופירש רש"י וז"ל צהמה צחייה צחזקת איסור שהרי אסורה משום אבר מן החי הלכך אם נולד ספק צשחיטה וצאת להעמידה על חזקתה שהרי צכל דצר אתה אומר העמד דצר על חזקתו שהיה מתחלה שאין יכול להוליאח ממנה על ידי ספק נמלאת אומר שצהמה זו אסורה שהרי צחזקת איסור היתה תחלה ומספק אתה צא להתירה שמה נשחטה כראוי חל תתירנה מספק עד שיודע לך שנשחטה כראוי עכ"ל, ויעוין צתוס' צצילה (כה ה) וצראשוניס (צסוגין וצכ"ד) דתמהו דהא איסור אבר מן החי ודאי פקע וצאיסור נצילה לא הוחזקה, וכתבו הראשוניס דס"ל לרש"י דמחזיקין מאיסור לאיסור, אולם האחרו' לידדו דמודה רש"י צעלמא דאין מחזיקין מאיסור לאיסור, חלא מאיסור אבר מן החי לאיסור נצילה דוקא, ונראה להבוסף צציאור הדצריס.

ומשום דדמו להדדי דהווי משום חסרון שחיטה. וגם צזה לידדו האחרו' לצאר דיסוד האיסור משום דטעון שחיטה.

ונראה להוסיף צביאור הדברים, דהנה כתב הרמב"ם (פ"ד ממאכלות אסורות ה"ג) וז"ל אין אסור משום נבילה אלא מיניס טבוריס בלצד מפני שהן ראויין לשחיטה ואם נשחטו שחיטה כשרה יהיו מותרין באכילה, אבל מינין טמאין שאין שחיטה מועלת בהן זין שנשחטו כראוי זין שמתה כדרכה זין שחתך צשר מן החי ממנה ואכלו אינו לוקה משום נבלה וערפה אלא משום אוכל צשר עמאה עכ"ל, ומצואר בלשון הרמב"ם דיסוד איסור נבילה היינו משום דהצבהמה ראויה לשחיטה, והיינו דיסוד הדין לזותה תורה על השחיטה, ואסרה תורה באיסור נבילה כל מה דלא נתקיים צו דין שחיטה, וכמו כן לענין אצר מן החי קי"ל (רפ"ה ממאכ"א) כמ"ד (לקמן קא 3) דאינו נוהג אלא בטבוריס,

והנה צדין אין איסור חל על איסור, ונצאר צמקו"א צאורך לדון דיסודו צעלס סיצת האיסור [וע' תוס' לקמן ר"פ גיד הנשה (ג א) דהיכא דלא חייל איסור גיד הנשה מחיים תו לא חייל כלל אחר שחיטה ומותר באכילה לכתחילה יעו"ש]^ב ולפ"ז מצוארים דצרי רש"י דכל דמחיים היתה אסורה באיסור אצר מן החי ונתנבלה ציוה"כ לא אתי איסור יוה"כ וחייל אאיסור

* **אמנם** ציצמות (צ3) איכא מ"ד דאף דאין איסור חל על איסור מ"מ מהני לענין לקצרו זין רשעים גמורים ויעוין צאחרו', וכמו כן לענין תפיסת קידושין האריכו האחרו' להוכיח דאף צמקוס דאחטע"א וכגון נדה שנתקדשה וכיו"צ לא תפסי קידושין, אך צזה כצב ביארו האחרו' דיתכן דשם ערוה לתפס"ק אינו שייך כלל לדין ערוה לאיסור ציאה, ויתכן עוד דיסודו משום האיסור לקדש (עי' חינוך מ"גוה רו ועוד ואכמ"ל) וצזה ספיר חייל כיון דצנהה ליכא איסור קידושין ואכמ"ל. ועוד מלינו (שם לד א) דקטן שהגדיל חיילי עליה כל האיסורין צצת אחת, אף דסיצת האיסור צפשוטו איתא אף צקטן.

נמלא דאף לרש"י יסוד הדין משום
 דהויא צחזקת איסור דאינו זכות, אלא
 דלרש"י ליכא אזכרת עשה על איסורא
 דאינו זכות, אלא דאיסור אבר מן החי
 ואיסור נבילה יסודם דין ד"אינו זכות"
 ולפ"ז אף צשיטת רש"י לא מלינו
 דמחזיקין מאיסור לאיסור כלל, אלא
 דבכא הוי חדא איסורא ממש, אלא
 דאזכרות חלוקות הן.

אבר מן החי, כיון דסיבת האיסור
 דמחיים לא פקעה כלל.

וכמו כן יש לומר לענין חזקה, דכיון
 דסיבת האיסור אחת היא, שפיר
 קיימא הבהמה צחזקת איסור, ואף
 דמעיקרא הוי אזכרה דאבר מן החי
 ולצסוף הויא אזכרה דנבילה, דמ"מ
 מחזיקין דעלם האוסר לא פקע [ולפ"ז